

УДК: 339.13/.52:637.1/.3(477)

Л.С. Іванова,
здобувач, Білоцерківський національний аграрний університет

СТАН ТА РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА І МОЛОКОПРОДУКТІВ ПІСЛЯ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ

Проведений аналіз ситуації, що склалася на ринку молока і молокопродуктів після вступу України до СОТ. Досліджено основні тенденції розвитку ринку молока в державі. Визначено вплив держави на його функціонування.

The situation advised at dairy and dairy production market after Ukraine's entry to WTO was analysed. The main tendencies of dairy market development in Ukraine were investigated. Influence of state functionary of dairy market has been determined.

Ключові слова: ринок молока, експорт, імпорт, молочна продукція, якість, кон'юнктура.

Вступ. Одним із головних елементів продовольчого ринку країни є ринок молока та молокопродуктів, котрий не повинен залишатися не прогнозованим і не передбачуваним для всіх операторів ринку, в тому числі держави, у зв'язку із вступом України до СОТ. Від його розвитку залежить не тільки здоров'я всього населення, але й рівень соціальної напруги в країні, особливо в сільській місцевості.

Окремі питання стану формування й розвитку ринку молока і молокопродуктів знайшли своє втілення у наукових працях В.М. Бондаренка [1], Золотих І.Б. [2], Канцевича С.І. [3], Ю. Михайлова [4], Я.О. Тивончука [5], Н.В. Сулими [6] та інших вчених. Водночас подальшого дослідження вимагають питання тенденцій розвитку молокопродуктового підкомплексу в умовах інтеграції України до світового економічного співтовариства.

Постановка завдання. Є дослідження стану, тенденцій розвитку ринку молока і молокопродуктів України, його кон'юнктури, цінової ситуації після приєднання України до СОТ.

Результати. На вітчизняну молочну галузь протягом останніх двох років вплинули глобалізаційні процеси у вигляді продовольчої кризи та вступу до СОТ. Продовольча криза пов'язана із змінами клімату, переважаючими темпами приросту населення над виробництвом сільськогосподарської продукції, критичністю запасів енергоносіїв, зростанням цін на нафту й відповідним прискореним розвитком біоенергетики через перерозподіл використання землі із продовольчого призначення на технічне.

У молочному тваринництві можна простежити сталу тенденцію скорочення поголів'я корів, яке майже щорічно зменшується на 8-9%, тобто на 200-250 тис. голів. З початку 2008 року з молочного стада вибуло 49 тис. голів, на 1 квітня налічувалось 3,09 млн. голів корів, у тому числі в сільгоспідприємствах – 0,67 млн., господарствах населення – 2,42 млн. голів.

У 2007 році в Україні середній надій на 1 корову приблизно становив 3,6 тис. кг молока, у 2008 році близько 3,7 тис. кг, але, якщо порівняти з удоями країн ЄС і СОТ, то цей показник дуже низький (країни ЄС - 6,2 тис. кг, США - 9,1, Японія - 9,2, Польща - 4,2 тис. кг).

Важливим об'єктом аналізу ринку молока та молокопродукції є кон'юнктура ринку. Для її оцінки необхідно дослідити обсяги виробництва, попит, цінову ситуацію та їх конкурентоспроможність. Якщо аналізувати цінову ситуацію на ринку молока та молочної продукції, то можна сказати наступне, що важливим фактором при ціноутворенні на ринку готової молочної продукції є вплив посередників при закупівлі молока - сировини і реалізації готової продукції. При закупівлі молока ціна його зростає на 15-20%. Реалізація готової молочної продукції від переробного підприємства до роздрібною торгівлі також здійснюється через посередницькі структури (Торгові доми), які, як правило, рекомендовані торговельними організаціями, у яких продається відповідна продукція. При цьому залежно від асортименту торгового дому, відповідних проплат за входження молочної продукції до продажу у торговельній мережі оптова ціна підприємства на молочну продукцію зростає на 25-60%. Часто одна й та сама продукція проходить через два-три таких торгових домів і кожний з них збільшує ціну такої продукції [1].

Роздрібна торгівля, одержавши від торгового дому продукцію, реалізовує її споживачам зі своєю торговельною націнкою. Виробники молочної продукції не мають іншої альтернативи у реалізації своєї продукції. До роздрібною торгівлі на реалізацію надходить продукція тільки від оптових посередників. На початку квітня 2008 року підписаний Меморандум між Урядом, виробниками продукції та роздрібною торгівлею відносно збереження роздрібних цін на соціально значимі види продукції. З молочних продуктів увійшли: продукція з незбираного молока з терміном реалізації до 5 діб; масло вершкове. Обов'язково, на нашу думку, належна увага повинна приділятися рівню та динаміці цін світового ринку, через те, що на розвиток внутрішнього ринку, безумовно, впливають умови світової торгівлі.

Молоко споживає майже все населення світу, тому його виробляють у 191 країнах. Більша частина виробленого молока в світі сконцентрована в 11 країнах. Так, у 2005 році ними було вироблено 304,8 млн. т молока, або 57%, від загального його обсягу. Україна у 1990 році займала досить високі позиції в світі щодо обсягів виробленого молока, її частка тоді становила 5,1% від загального обсягу проти 2,5% у 2005 році. Виробництво молока в різних країнах різнилося обсягами і темпами нарощування. Наприклад, Індія за останні 15 років наростила виробництво до 38,5 млн. т (зростання на 73,4%), Бразилія - 23,3 млн. т, що становить 56,4% приросту за відповідний період. До країн, які нарощують виробництво молока, належить також Китай, де воно зросло у 5,5 раза.

Аналіз структури і напрямів експорту показує залежність України від країн СНД. Суттєві втрати експорту у 2006 році відбулися саме через обмеження Російською Федерацією експорту сирів твердих, Україна втратила від скорочення експорту сирів 176 млн. дол. США, а від масла вершкового – 20 млн. дол. США за рік. Це дає підстави стверджувати, що питання конкурентоспроможності молочної галузі значною мірою знаходиться в площині якості та безпечності відповідної продукції [7].

У зв'язку із вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ) та прийняття нею нових митних ставок на молочну продукцію (до 10%), нові митно-тарифні ставки порівняно з діючими залежно від коду продукції знизилась у 2,5-10 разів, наприклад, при нині діючих ставках мита (1,5 евро/кг) та ціні масла вершкового 20 грн./кг, імпортер сплачує мито - 12 грн. за 1 кг, а при встановленні нової ставки до 10% розмір мита становитиме 1,5-2 грн. за 1 кг. Аналогічна ситуація й для іншої молочної продукції. Це збільшить імпорт молочної продукції у 5-6 разів і відповідно збільшить втрати бюджету за рахунок зниження митних ставок при

імпорту продукції у 5-8 разів [1].

В результаті зменшення імпорتنих тарифів після вступу до СОТ слід очікувати розширення асортименту молочної продукції за рахунок імпорту. Спочатку частка продаж імпортного товару може збільшитися через бажання споживачів познайомитися з новим асортиментом молочних товарів, але після цього вже нижчі ціни та вища якість продуктів визначатимуть споживацькі уподобання. Проблема конкурентоспроможності молочної продукції лежить більше в площині якості та безпеки для споживачів, ніж рівня споживчих цін.

Потрібно сказати, що молочна галузь має високу собівартість молока та низьку його якість. Для порівняння можна привести показники якості молока в Польщі – члена СОТ і ЄС: базисна жирність – 3,6; базисний білок – 3,2; на переробку йде молоко класу «екстра», ціна молока – 29 євроцентів. В Україні – базисний білок – 3,4; базисна жирність – 3,0; виробництво молока вищого гатунку – 7,1%. Якщо порівняти базисні жирність і білок по Польщі й по Україні, то ціна молока вищого гатунку в Україні повинна становити не більше 27 євроцентів, така ціна нині встановлена за молоко першого гатунку, яке за мікробіологічними показниками у Польщі та країнах ЄС і СОТ не переробляється. Саме через проблему низької якості молочної сировини, 75% якої виробляється в Україні господарствами населення, ринки збуту країн ЄС все ще залишаються недоступними для українських молочних продуктів. Для того, щоб молочний сектор достойно зустрівся з лібералізацією та посиленням конкуренції, необхідно терміново підвищувати технічну і економічну ефективність переробного сектору, збільшувати концентрацію виробництва та адаптувати сектор до вимог законодавства ЄС з гігієни та якості.

Вартість переробки молока залежить від якості сировини, а також росту інфляційних процесів. Для виробництва високоякісної молочної продукції із молока другого гатунку та негатункового молока підприємства додатково проводять подвійну пастеризацію, охолодження, очищення на спеціалізованому обладнанні, що призводить до непродуктивного збільшення енергетичних і трудових затрат. Заводу економічно вигідніше купити сировину в підприємства, де є механічний процес доїння та охолодження, за вищу ціну, ніж дешевше – у населення.

Структура молокопродуктів на зовнішньому ринку формувалася головним чином, від попиту і пропозиції. У 2007 році обсяг експорту молокопродуктів становив 663 млн. дол. У структурі загальної вартості обсягу експорту молокопродуктів переважають молоко згущене (39,3%), тверді сири (37,1%) та казеїн (15%).

Після вступу до СОТ залишається невирішене питання з виплати дотації сільгосптоваровиробникам за здане на переробку молоко. Ця дотація не входить у виплати по «зеленій скриньці». На нашу думку, потрібно вишукувати інші шляхи підтримки виробництва молока, які б стимулювали його виробництво.

Висновки. Для розвитку молочної галузі необхідне будівництво ферм і організація великотоварного виробництва, придбання тварин молочного напрямку продуктивності тощо.

Союз молочних підприємств України вважає, що українська молочна галузь неготова для роботи у рамках СОТ. За словами президента союзу молочних підприємств Лідії Карпенко, вітчизняні підприємства можуть бути неконкурентоспроможними на світовому ринку, особливо це стосується невеликих регіональних виробників, які здебільшого не адаптували стандарти виробництва до міжнародних вимог. Отже, головна проблема молочної галузі – дуже низька якість української сировини. За даними світового банку, отримання та наступне підтвердження сертифікату ISO 9000 коштує підприємству більш як 250 тис. дол. США. Отже, без державної підтримки процесу стандартизації вітчизняного продовольства не обійтись.

Для розвитку внутрішнього ринку молока і молокопродуктів, його відродження та стабілізації необхідна пряма державна підтримка, організація на державному рівні ринків молока й молочної продукції з повноцінною відкритою інфраструктурою від виробників молока до його споживання із незалежною зацікавленістю виробників у збільшенні виробництва, зокрема через пряму доплату до ціни за продане молоко.

У перспективі Україна може очікувати на збільшення експорту молока й молокопродуктів за умови поліпшення їхньої якості та виконання санітарних вимог країн-імпортерів. За ціною українські молокопродукти більш конкурентоспроможні ніж іноземні, також молочна сировина в Україні дешевша порівняно з іншими європейськими країнами. Очікується, що в результаті зменшення імпорتنих тарифів після вступу до СОТ розшириться асортимент молочної продукції. Однак все залежить від її якості.

Стратегічним завданням держави має стати відродження молочного скотарства, особливо великих товарних ферм і комплексів, тобто реально забезпечити ріст поголів'я й продуктивності молочної стада на основі поліпшення, племінної роботи через широке охоплення всіх підприємств селекційно-племінною справою, створення повноцінної кормової бази; удосконалити інфраструктуру ринків молока і молокопродуктів та впровадити ефективні методи їх регулювання; узгодити рівні нормативних витрат, цін і доходів усіх учасників ринку молокопродуктів; захищати внутрішній ринок молокопродуктів на основі економічно обґрунтованої експортно-імпоротної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В.М. Розвиток ефективного виробництва молока та його промислової переробки в Україні [Текст] / В.М.Бондаренко // Пропозиція АПК. - 2008. - № 5. - С.61-64.
2. Золотих І.Б. Основные направления ускорения и повышения эффективности сбытовой деятельности предприятий молочной промышленности [Текст] / И.Б. Золотих // Вісник ХНАУ. – 2006. - № 8. - С. 128-133.
3. Канцевич С.І. Державний механізм регулювання ринку молока [Текст] /С.І. Канцевич // Економіка АПК. - 2008. - № 9. - С.133-139.
4. Михайлов Ю. Українське молоко: працювати, як за соціалізму, а жити, як за капіталізму [Текст] / Ю. Михайлов // Пропозиція. - 2008. - № 8. - С.44-47.
5. Тивончук Я.О. Формування та розвиток ринку молока і молокопродуктів в Україні [Текст] / Я.О. Тивончук // Економіка АПК. - 2008. - № 12. - С.131-136.
6. Суліма Н.В. Розвиток ринку молока та молочної продукції в Україні [Текст] / Н.В. Суліма // Економіка АПК. - 2008. - № 8. - С.140-144.
7. Стан м'ясомолочної галузі та прогноз її розвитку після вступу України до СОТ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lir.lg.ua/soc%20trud.htm>

Стаття надійшла до редакції 09.02.2010 р.